
MIKLÓS PÉTER

Szegedi Tudományegyetem JGYPK, Művelődéstudományi Tanszék

A magyar közoktatás világa a korai Kádár-korban

Darvai Tibor:

Oktatáspolitikai a korai Kádár-korszakban a Tanító című folyóirat elemzése alapján.

Gondolat Kiadó, Budapest, 2022. 198 oldal ISBN 978 963 556 146 9

Darvai Tibor, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának adjunktusa multidiszciplináris módon kutatja az egyes neveléstudományi – elsősorban neveléstörténeti, illetve történeti pedagógiai – témákat. A hagyományos neveléstudományi módszerek mellett a szociológia, a politológia és a történettudomány metodikáját is alkalmazza. Ez mind korábbi tanulmányaiból, mind a néhány évvel ezelőtt megjelent Oktatáspolitikai a korai Kádár-korszakban a Tanító című folyóirat elemzése alapján című könyvéből kiderül, amely a Gondolat Kiadó Oktatás és társadalom sorozatában került kiadásra.

Napjainkban a neveléstudomány részterületei között nincs könnyű helyzetben a neveléstörténet. Hiszen az előbbinek a fókuszában elsősorban a kortárs jelenségek és az aktuális kihívások (az online szocializációtól a munkaerőpiaci sikeresség problematikájáig) vannak. Mégis fontos a neveléstörténet, hiszen a mai pedagógiai trendek a múltbéli folyamatok megértése nélkül nehezen interpretálhatóak. Ráadásul a történeti pedagógiai jelenségek – akár sikerek, akár kudarcok – példái talán ma is, illetve a jövőben is használhatóak a köznevelés világában.

Már csak ezen megfontolások miatt is érdemes kézbe venni Darvai Tibor könyvét, aki nem pusztán pedagógiai fogalmakat használva és a neveléstudomány által vizsgált tartalmakat kutatva állította össze kötetét. Az első fejezetekben az ideológiaelméleteket tekinti át (többek között Karl Marx, Mannheim Károly, Szabó Miklós elméleteit), de a Kádár-korszak oktatáspolitikájának eddigi szakirodalmát, valamint az akkoriban megjelent nevelésügyi folyóiratokat is bemutatja. Ilyenek a Köznevelés, a Magyar Pedagógia, a Pedagógiai Szemle, a Tanító, az Óvodai Nevelés, a Nők Lapja, az Úttörővezető és a Gyermekünk című orgánumok.

A szűken értelmezett oktatásügyi tendenciák mellett azoknak a politikai hátterét is részletezi: mind hazai, mind szovjet, illetve köztes-európai kontextusban. Mégis több a kötet, mint egy szűken értelmezett művelődéstörténeti, vagy neveléstörténeti munka. „Mélyfúrásokat” végez ugyanis a szerző. Megteszi például az oktatási és nevelési tervek áttekintését az

1960-as évek elejéről, a pedagógustovábbképzések és önképzések szervezeti változásainak vizsgálatát a hosszú hatvanas években (vagyis 1956-tól 1970-ig), bemutatja a pszichológiai kutatások és gyakorlatok, vagy éppen az iskolára való felkészítés jelenségvilágát és a matematikai oktatás pedagógiai kísérleteit, de a tanfelügyeleti rendszer alakulása is vizsgálatra kerül. A kötet külön kitér az egyes pedagógiai irányzatoknak és nézeteknek, valamint a politikai ideológiáknak a megjelenésére az ötödik nevelésügyi kongresszuson (1970. szeptember 28–30.).

A könyv egyik legfontosabb eredménye a neveléslélektan intézményesedésének a részletes bemutatása, amely az 1960-as években egy roppant bonyolult folyamat részeként zajlott le Magyarországon, s amely szorosan összefüggött a pszichológia tudományának „rehabilitációjával”. Az 1950-es évek eleji „száműzetés” után a pszichológiát előbb integrálták a pedagógiába, majd az 1950-es évek közepétől önállósult, a hatvanas évekre pedig mintegy autonómiát nyert. A Magyar Tudományos Akadémia 1957-ben létrehozta a Lélektani Bizottságot és megjelenhettek olyan kiadványok, mint a Pszichológiai Tanulmányok és a Magyar Pszichológiai Szemle.

Akkoriban a neveléslélektanban két irányzat érvényesült: az „akadémiai neveléslélektan”, amely az elméleti szakemberekhez kötődött, míg a „praktikusabb” irányzat a pedagógusképzés reformját célozta meg, amit a művelődésügyi minisztérium indított el. A cél az volt, hogy a pedagógiai és pszichológiai tartalmakat integrálva egy új szakmai paradigmát alakítsanak ki. Ennek terjesztésére megalakult a tanítóképzős oktatók által szervezett és bizonyos időközönként megrendezett Tanítók Akadémiája, valamint részben ennek szolgálatába állt a Tanító című folyóirat is. Ez a folyamat a neveléslélektan a tanítóképzés szerves részévé tette, új közösségi és professzionális identitást adva a tanítóknak, s hozzájárult a neveléslélektan és a pszichológia emancipációjához és függetlenedéséhez a pedagógiától.

Darvai Tibor munkája elkészítéséhez elsődleges forrásként a Tanító című folyóirat 1963 és 1970 közötti cikkeit használta föl: összesen 1422 közleményt elemzett mind kvalitatív, mind kvantitatív módon. Utóbbi során az általa tárgyaltakat nem pusztán a szakirodalmi feldolgozások alapján kontextualizálta, de korabeli szakfolyóiratokat (Köznevelés, Pedagógiai Szemle, Művelődésügyi Közlöny), valamint akkoriban megjelent pedagógiai lexikonokat és adattárakat is fölhasznált.

A kötet nem pusztán a mai köznevelési szintér elméleti és gyakorlati folyamatainak a tervezése, elemzése, szakmai kontrollja, minőségbiztosítása és innovációja stb. számára kínál érdekes megfontolásokat (korábbi tapasztalatok és esetlegesen ma is hasznosítható egykori jó gyakorlatok alapján), de a pedagógiai szaksajtó forrásértékére, s tanulás- és oktatásmódszertani alkalmazhatóságára is föl hívja a figyelmet. S persze arra, hogy az ideológiai meghatározottság – ha úgy tetszik: „terheltség” – milyen károkat és hátrányokat okozhat a közoktatás és a pedagógusképzés világában.